

ΕΤΑΙΡΕΙΑ ΚΕΦΑΛΛΗΝΙΑΚΩΝ ΙΣΤΟΡΙΚΩΝ ΕΡΕΥΝΩΝ
ΒΡΑΒΕΙΟ ΑΚΑΔΗΜΙΑΣ ΑΘΗΝΩΝ

ΗΛΙΑΣ Α. ΤΟΥΜΑΣΑΤΟΣ

Η ΛΑΙΜΗΤΟΜΟΣ ΣΤΟ ΑΡΓΟΣΤΟΛΙ (1887)

ΜΙΑ ΘΑΝΑΤΙΚΗ ΚΑΤΑΔΙΚΗ ΓΙΑ ΕΓΚΛΗΜΑ «ΧΑΡΙΝ ΦΙΛΟΤΙΜΙΑΣ»
ΚΑΙ Η ΑΘΗΝΑΪΚΗ ΔΗΜΟΣΙΟΓΡΑΦΙΑ ΤΗΣ ΕΠΟΧΗΣ

ΑΝΑΤΥΠΟ

ΑΠΟ ΤΟΝ 13ο ΤΟΜΟ ΤΩΝ «ΚΕΦΑΛΛΗΝΙΑΚΩΝ ΧΡΟΝΙΚΩΝ»
ΑΦΙΕΡΩΜΑ ΣΤΗ ΜΝΗΜΗ ΥΠΑΤΙΑΣ Ε. ΔΕΣΤΟΥΝΗ

ΑΡΓΟΣΤΟΛΙ
2012

Η ΛΑΙΜΗΤΟΜΟΣ ΣΤΟ ΑΡΓΟΣΤΟΛΙ (1887)

ΜΙΑ ΘΑΝΑΤΙΚΗ ΚΑΤΑΔΙΚΗ ΓΙΑ ΕΓΚΛΗΜΑ «ΧΑΡΙΝ ΦΙΛΟΤΙΜΙΑΣ»
ΚΑΙ Η ΑΘΗΝΑΪΚΗ ΔΗΜΟΣΙΟΓΡΑΦΙΑ ΤΗΣ ΕΠΟΧΗΣ

Ηλίας Α. Τουμασάτος

1. Προλογικά: Το γεγονός – η θανατική ποινή στην Ελλάδα

Τα χαράματα της 22ας Ιουνίου 1887, στην πλατεία των Λυκιαρδοπουλάτων, στην είσοδο δηλαδή της πόλεως του Αργοστολίου, εκτελέστηκε στη λαιμητόμο ο Αναστάσιος Κουνάδης, 35 ετών, από τα Βλαχάτα Σάμης. Ο Κουνάδης, τρία χρόνια πριν, είχε δολοφονήσει την επιληπτική σύζυγό του και είχε επιχειρήσει να την κάψει ώστε να φανεί ότι ο θάνατός της προήλθε από ατύχημα λόγω της κατάστασης της υγείας της. Μαζί με τον Κουνάδη είχε καταδικαστεί ως συνεργός στη δολοφονία και η γηραιά μητέρα του, η οποία με τις διαρκείς αιτιάσεις της εναντίον της νύφης της για ανάρμοστες σχέσεις οδήγησε τον γιο της στην αποτρόπαια πράξη. Στη γηραιά μητέρα του Κουνάδη είχε απονεμηθεί χάρη. Η λαιμητόμος, που περιφερόταν ανά την Ελλάδα για την εκτέλεση θανατικών ποινών είχε φθάσει λίγο νωρίτερα στο Αργοστόλι, ενώ κατά την εκτέλεση της θανατικής ποινής προκλήθηκαν βίαια επεισόδια που προκάλεσαν τον τραυματισμό πολιτών και ένστολων της στρατιωτικής μονάδας που έδρευε στην πόλη.

Σκοπός αυτής της εργασίας δεν είναι να αναμοχλεύσει ξεχασμένες αιματηρές ιστορίες της καθημερινότητας του νησιού, αλλά να εξετάσει, με εργαλείο την περιγραφή του γεγονότος από δύο τοπικές εφημερίδες (τον *Πολίτη* και το *Εμπρός* λίγο πριν και λίγο μετά την εκτέλεση) αλλά και μία αθηναϊκή εφημερίδα με Κεφαλονίτη αρχισυντάκτη (την *Καθημερινή* του Μιχαήλ Λάμπρου), τον αντίκτυπο του γεγονότος στην τοπική κοινωνία ενός νησιού, στο οποίο η απήχηση των ιδεών και αρχών του Ευρωπαϊκού Διαφωτισμού ήταν εκδηλη, και όπου, επιπλέον, η εκτέλεση θανατικών ποινών βρισκόταν σε προφανή συσχετισμό με τις εκτελέσεις που είχαν γίνει στα πρόσφατα ακόμη χρόνια της βρετανικής προστασίας σε ολόκληρο τον επτανησιακό χώρο, αλλά και στην Κεφαλονιά.

Δεν θα πρέπει, άλλωστε, να διαφύγει της προσοχής μας και η «θεαματι-

κή» διάσταση της εκτέλεσης, με ένα τόσο βίαιο και αιματηρό τρόπο σχεδόν στις παραμονές του εικοστού αιώνα, που προσελκύει, όπως και κάθε βίαιο και αποτρόπαιο θέαμα μέχρι και τις μέρες μας, την περιέργεια του πλήθους, που αναμιγνύεται με το αίσθημα του τρόμου. Η «γκιλοτίνα», ταυτισμένη με τη σειρά εκτελέσεων της περιόδου της Τρομοκρατίας στη Γαλλική Επανάσταση, είχε στην πραγματικότητα χρησιμοποιηθεί, καθώς δείχνουν οι μαρτυρίες, πολύ πριν ο Joseph Ignace Guillotin (1738-1814) προτείνει στα χρόνια εκείνα τη χρήση αυτής της μηχανής για την εκτέλεση της θανατικής ποινής¹.

Η θανατική ποινή² στο νέο ελληνικό κράτος προβλέπεται για πρώτη φορά στο *Απάνθισμα των εγκληματικών της Β' Εθνικής Συνελεύσεως των Ελλήνων* (Αστρος Κυνουρίας 1823), όπου είχε ανατεθεί σε επιτροπή, στην οποία δεν συμμετείχαν νομικοί, να «εκθέση τα πρόχειρα των εγκληματικών εκ του προχείρου». Η ποινή του θανάτου επιβαλλόταν σε δύο βασικές κατηγορίες εγκλημάτων: εκείνα κατά της εξωτερικής ή εσωτερικής ασφάλειας του κράτους και στα σοβαρότερα εγκλήματα «αίματος» (φόνος εκ προμελέτης, ληστεία μετά φόνου κλπ.)³. Ως την ίδρυση του νεοελληνικού κράτους

1. Η πρώτη γραπτή μαρτυρία για τη χρήση μηχανής παρόμοιας με τη λαιμητόμο (από μια εικόνα στα *Holinshed Chronicles* που εκδόθηκαν το 1577), απεικονίζει μια θανατική εκτέλεση κοντά στο Merion της Ιρλανδίας το 1307, ενώ παρόμοιες μηχανές (The Halifax Gibbet και The Maiden) φαίνεται πως είχαν χρησιμοποιηθεί τον 16ο και 17ο αιώνα στη Μεγάλη Βρετανία. (πηγή: <http://www.guillotine.dk/Pages/History.html> [on line, πρόσβαση στις 3-4-2012]).

2. Η ελληνική βιβλιογραφία για τη θανατική ποινή έχει ιδιαίτερο ενδιαφέρον, αφού το ζήτημα εξετάζεται από διάφορες απόψεις, ιδίως ιστορικές, φιλοσοφικές και νομικές, αλλά και λογοτεχνικές. Βλ. ενδεικτικά: AUGUSTO VERA, *Η θανατική ποινή: φιλοσοφική πραγματεία*, μφρ. Π. Γρατσιάτος, Αθήνα: «Ο Παλαμάς», 1887. ΚΩΝΣΤΑΝΤΙΝΟΣ ΓΑΡΔΙΚΑΣ, *Εκ της ζωής των καταδίκων εν Ελβετία*. Θεσσαλονίκη: χ.ο., 1920. ΔΗΜΟΣΘΕΝΗΣ ΜΙΡΑΣΓΕΖΗΣ, *Η ποινή του θανάτου*. Αθήνα: χ.ο., 1950. ΔΗΜΗΤΡΙΟΣ ΠΕΤΡΟΠΟΥΛΟΣ, *Η θανάτωση δι' ανασκολοπισμού κατά την Τουρκοκρατίαν*. Εν Αθήναις: Μαρτίδης, 1953. ΒΑΓΓΟΣ ΣΤΑΜΟΥΛΗΣ, *Καταργήστε τη θανατική ποινή*. Βόλος: χ.ο., 1955. ΕΛΛΗΝΙΚΗ Ένωσις υπέρ των δικαιωμάτων του ανθρώπου και του πολίτου. *Η εξουσία των στρατοδικείων επί ιδιωτών και αι θανατικά καταδίκαι* (Α.Ν. 375/1936). Αθήνα: χ.ο., 1956. ΚΩΝΣΤΑΝΤΙΝΟΣ ΔΕΣΠΟΤΟΠΟΥΛΟΣ, *Επώνυμο-όρκος, ποινή θανάτου*. Αθήνα: Ι. Ζομπολάς, 1964. ΧΡΙΣΤΟΦΟΡΟΣ ΛΑΖΑΡΗΣ, *Η ποινή του θανάτου*. Αθήνα: χ.ο., 1977. ΙΩΑΝΝΗΣ ΔΑΣΚΑΛΑΚΗΣ, *Η θανατική ποινή*. Αθήνα: χ.ο., 1981. ΒΑΣΙΛΗΣ Κ. ΔΩΡΟΒΙΝΗΣ, *Θανατική ποινή: η πρώτη εφαρμογή και «υποδοχή» της στην νεότερη Ελλάδα*. Αθήνα: χ.ο., 1981. ΜΙΧΑΗΛ Ν. ΣΥΜΠΕΘΕΡΟΣ, *Η ποινή του θανάτου: τα υπέρ και τα κατά*. Αθήνα: χ.ο., 1982. ΔΗΜΗΤΡΗΣ Ι. ΤΣΟΛΑΚΗΣ, *Η ποινή του θανάτου από νομική φιλοσοφική άποψη*. Πάτρα: χ.ο., 1984. ΚΩΝΣΤΑΝΤΙΝΟΣ ΣΧΙΣΜΕΝΟΣ, *Η θανατική ποινή: ηθική θεώρησις αυτής*. Αθήνα: χ.ο., 1996. ΚΩΣΤΑΣ Σ. ΜΟΙΡΑΣ, *Σπουδή στην εκτέλεση της θανατικής ποινής*. Αθήνα: Αρσενίδης, 1998. ΙΑΣΩΝ ΕΓΓΑΓΓΕΛΟΥ, *Το πρόβλημα της θανατικής ποινής*. Αθήνα: Αντ. Ν. Σάκκουλας, 1999.

3. ΝΕΣΤΩΡ ΚΟΥΡΑΚΗΣ, *Η ποινική καταστολή μεταξύ παρελθόντος και μέλλοντος*. 2^η έκδ., Αθήνα-Κομοτηνή: Αντ. Σάκκουλας, 1985, σ. 176.

φαίνεται πως είχαν γίνει μερικές θανατικές εκτελέσεις⁴. Μετά την έλευση του Όθωνα και την Αντιβασιλεία, ο Ποινικός Νόμος του 1834, γραμμένος υπό την καθοδήγηση του μέλους της Αντιβασιλείας και παλιού καθηγητή του Πανεπιστημίου του Μονάχου Georg Ludwig von Mauger, με πρότυπο τον βαυαρικό ποινικό νόμο, συμπεριλαμβάνει στις προβλεπόμενες ποινές και τη θανατική ποινή. Για την εκτέλεση της ποινής χρησιμοποιείται η λαιμητόμος και από το 1846 ο τουφεκισμός⁵. Ο μεταπολεμικός Ποινικός Κώδικας (Νόμος 1492/1950) προβλέπει τη θανατική ποινή, ωστόσο διαζευκτικά, στις περισσότερες των περιπτώσεων, με την ποινή της ισόβιας κάθειρξης⁶. Η θανατική ποινή καταργήθηκε οριστικά με τον νόμο 2172/1993, όπου προβλέπεται ότι «Η ποινή του θανάτου καταργείται. Όπου στις κείμενες διατάξεις προβλέπεται για ορισμένη αξιόποινη πράξη η ποινή του θανάτου αποκλειστικώς, νοείται ότι απειλείται η ποινή της ισόβιας κάθειρξης. Αν η ποινή του θανάτου προβλέπεται διαζευκτικώς με άλλη ποινή νοείται ότι απειλείται μόνο η τελευταία»⁷.

Αποφασιστική προς την κατάργηση της θανατικής ποινής ήταν ασφαλώς η συμβολή του Διαφωτισμού, ιδιαίτερα το δοκίμιο *Περί εγκλημάτων και ποινών* του ιταλού Cesare Beccaria⁸, με τεράστια επίδραση στη θεωρητική σκέψη αλλά και συνακόλουθα στην ευρωπαϊκή και παγκόσμια νομοθετική και δικαστική πρακτική, στο οποίο η ποινή του θανάτου θεωρείται απορριπτέα, μαζί με τα βασανιστήρια, την ατίμωση και τη γενική δήμευση της ατομικής περιουσίας⁹.

Προκειμένου να γίνει αναφορά στο γεγονός της εκτέλεσης καθαυτό, μέσα από τον τύπο της εποχής, είναι σκόπιμο να μελετήσουμε πρώτα τα σχετικά δημοσιεύματα της αθηναϊκής εφημερίδας *Καθημερινή*, τα οποία περιέ-

4. Βλ. ΝΕΣΤΩΡ ΚΟΥΡΑΚΗΣ, *Η ποινική καταστολή μεταξύ παρελθόντος και μέλλοντος*, ό.π., σ. 178 και την εκεί βιβλιογραφία.

5. ΝΕΣΤΩΡ ΚΟΥΡΑΚΗΣ, *Η ποινική καταστολή μεταξύ παρελθόντος και μέλλοντος*, ό.π., σ. 180-182.

6. Στο άρθρο 86 του Ποινικού Κώδικα αναφέρεται ότι θανατική ποινή επιβάλλεται «μόνο αν το είδος και ο τρόπος της εκτέλεσης της πράξης, καθώς και όλες οι άλλες περιστάσεις καθιστούν την πράξη ιδιαίτερος απεχθή ή αν ο δράστης είναι επικίνδυνος για τη δημόσια ασφάλεια». ΝΕΣΤΩΡ ΚΟΥΡΑΚΗΣ, *Η ποινική καταστολή μεταξύ παρελθόντος και μέλλοντος*, ό.π., σ. 228-229.

7. Άρθρο 33 παρ. 1 Ν. 2172/1993. Με τον Ν. 2207/1884 καταργήθηκε το άρθρο 86 του Ποινικού Κώδικα που προέβλεπε τη θανατική ποινή.

8. CESARE BECCARIA, *Dei delitti e delle pene*, Venezia: s.n., 1781.

9. Για την επίδραση των ιδεών του Μπεκαρία και τη δυναμική που αναπτύχθηκε με αφορμή το έργο του στη θεωρητική σκέψη της εποχής του Διαφωτισμού, αλλά και τα νομοθετικά κείμενα που θεσπίστηκαν στον ευρωπαϊκό χώρο βλ. ΝΕΣΤΩΡ ΚΟΥΡΑΚΗΣ, *Η ποινική καταστολή μεταξύ παρελθόντος και μέλλοντος*, ό.π., σ. 119-130.

χουν και αναλυτικότερη περιγραφή των γεγονότων, και εν συνεχεία να προχωρήσουμε στα δημοσιεύματα του κεφαλληνιακού τύπου, τα οποία όπως θα δούμε διαπνέονται από ένα διαφορετικό σκεπτικό αντιμετώπισης του ζητήματος.

2. Η εκτέλεση στις σελίδες της αθηναϊκής εφημερίδας *Καθημερινή*

Ιδιαίτερο ενδιαφέρον παρουσιάζει η κάλυψη του γεγονότος από την αθηναϊκή εφημερίδα *Καθημερινή*, μια βραχύβια εκδοτική προσπάθεια (ξεκίνησε και ολοκλήρωσε την έκδοσή της εντός του ετους 1887) στην οποία συμμετείχε και ένας Κεφαλονίτης δημοσιογράφος, ο Μπάμπης Άννινος (1852-1934). Χρηματοδότης της προσπάθειας ήταν ο Μιχαήλ (Μίκιος) Λάμπρος (1841-1902). Ο Άννινος είχε γνωριστεί με τον εκδότη ήδη από τη δεκαετία του 1870, όταν δεν είχε εγκατασταθεί ακόμη οριστικά στην Αθήνα, ενώ ήδη είχε αποκτήσει μεγάλη δημοσιογραφική εμπειρία, κυρίως εργαζόμενος στην *Εφημερίδα του Δημητρίου Κορομηλά*, αλλά και στο σατιρικό εβδομαδιαίο *Άστυ Θέμο Άννινο*¹⁰.

Ο κύκλος των δημοσιευμάτων της *Καθημερινής* για τις θανατικές εκτελέσεις αρχίζει από τις 8 Ιουνίου 1887¹¹, όταν δημοσιεύεται, σε δεύτερη μάλιστα έκδοση της εφημερίδας, η είδηση της καρατόμησης του Μιχαήλ Αρτόζη, που είχε δολοφονήσει τον συγκάτοικο και ανηψιό του Νικόλαο Ζωνιό. Η εκτέλεση είχε ενδιαφέρον για το αθηναϊκό κοινό, καθώς έγινε στο πεδίο του Άρεως την ίδια μέρα, ενώ και το ίδιο το έγκλημα είχε συντελεστεί στην Αθήνα τον Αύγουστο του 1885. Ολόκληρο το φύλλο της εφημερίδας είναι αφιερωμένο στην ολόπλευρη κάλυψη του γεγονότος (περιέχει μέχρι και συνεντεύξεις των δέμιων). Όλα σχεδόν τα επόμενα φύλλα της εφημερίδας φαίνεται ότι

10. Για τη σχέση του Άννινου με τους αδελφούς Λάμπρου και τον φιλολογικό σύλλογο «Παρνασσός», βλ. ΗΛΙΑΣ Α. ΤΟΥΜΑΣΑΤΟΣ, «Ο Χαραλάμπης Άννινος και ο Φιλολογικός Σύλλογος «Παρνασσός»: Μια διάσταση της αθηναϊκής πνευματικής ζωής στο τελευταίο τέταρτο του 19ου αιώνα», *Κυμοθόη*, αρ. 17 (2007), σσ. 183-195. Σε κεφάλαιο της υπό εκπόνηση διδακτορικής διατριβής του υπογράφοντος για τον Μπάμπη Άννινο (*Χαραλάμπης (Μπάμπης) Άννινος (1852-1934): Οι επτανησιακές καταβολές και η ενσωμάτωση ενός Κεφαλονίτη λογοτέχνη στην πνευματική ζωή της Αθήνας*, Ιόνιο Πανεπιστήμιο, Τμήμα Ιστορίας, επιβλέπων καθηγητής Θεόδωρος Πυλαρινός) γίνεται εκτενής αναφορά στη βραχύβια πορεία της εφημερίδας *Καθημερινή*, αλλά και στην προϋπηρεσία του Άννινου στην *Εφημερίδα του Δημητρίου Κορομηλά* και στο σατιρικό *Άστυ*.

11. *Καθημερινή*, αρ. 103, 8 Ιουν. 1887, σσ. 1-4.

παρακολουθούν τη μακάβρια διαδρομή της «Σαλαμινίας»¹² στις διάφορες περιοχές της Ελλάδας, με εκτενείς περιγραφές όλων των θανατικών εκτελέσεων, που φαίνεται ότι είχαν προκαλέσει ζωηρό ενδιαφέρον στο αναγνωστικό κοινό. Τα δημοσιεύματα καλύπτουν ολόκληρο τον Ιούνιο του 1887 και φαίνεται να «ξεθυμαίνουν» μετά την εκτέλεση του Κουνάδη, αφ' ενός γιατί ήταν η τελευταία στη σειρά εκείνη την περίοδο και αφ' ετέρου επειδή εν συνεχεία το ενδιαφέρον της εφημερίδας μονοπωλούν κείμενα αναφορικά με τις επικείμενες δημοτικές εκλογές της 5^{ης} Ιουλίου 1887. Είναι αξιοπρόσεκτη η δημοσιογραφική προσέγγιση των θεμάτων, καθώς πολύ συχνά λαμβάνονται συνεντεύξεις από τους μελλοθάνατους, ενώ πραγματοποιείται ακόμη και επίσκεψη συντάκτη της εφημερίδας στο Παλαμήδι προκειμένου να έρθει σε επικοινωνία με δήμιους και μελλοθάνατους¹³. Το ενδιαφέρον άλλωστε του αρχισυντάκτη της εφημερίδας Μπάμπη Άννινου για το θέμα των θανατικών εκτελέσεων είχε αποτυπωθεί και σε παλαιότερο άρθρο του στο περιοδικό *Εβδομάς των Αθηνών* εκτεταμένο κείμενο σχετικά με την επίσκεψή του στο Ναύπλιο, το οποίο παρουσιάζει ιδιαίτερο ενδιαφέρον για τον τρόπο με τον οποίο ο συντάκτης προσεγγίζει τις φυσιογνωμίες των δημίων¹⁴ στο κείμενο αυτό μάλιστα είχε πάρει και θέση κατά της θανατικής ποινής. Φαίνεται όμως ότι το αναγνωστικό κοινό διψούσε να διαβάσει ανατριχιαστικές λεπτομέρειες από το μακάβριο θέαμα των θανατικών εκτελέσεων, μετά την εκτέλεση του Αρτόζη στο Πεδίον του Άρεως – κι έτσι οι ανθρωπιστικές ιδέες του Άννινου υποχώρησαν μπροστά στην ανάγκη για αναγνωσιμότητα και παραγωγή ελκυστικής δημοσιογραφικής ύλης.

12. Με εκτενέστατα ρεπορτάζ καλύπτονται, σε πρωτοσέλιδα άρθρα που συχνά απλώνονται και στις επόμενες σελίδες της εφημερίδας. Αναφέρουμε ενδεικτικά: την εκτέλεση του Βασιλείου Κοτρώνη στο Λαύριο (*Καθημερινή*, αρ. 103, 9 Ιουν. 1887 και αρ. 104, 10 Ιουν. 1887, όπου και περισσότερα στοιχεία για την εκτέλεση του Αρτόζη), του Αθανασίου Γαλατά στα Φάρσαλα (*Καθημερινή*, αρ. 105, 11 Ιουν. 1887), τον τουφεκισμό του Δημητρίου Κουτσούκου στον Πειραιά (*Καθημερινή*, αρ. 107, 12 Ιουν. 1887, που πραγματοποιεί μάλιστα δύο εκδόσεις), την καρατόμηση πέντε δολοφόνων στον Παλαμά (*Καθημερινή*, αρ. 107, 12 Ιουν. 1887 και αρ. 108, 13 Ιουν. 1887, όπου περιλαμβάνεται και «εγκυκλοπαιδικής φύσεως» πρωτοσέλιδο άρθρο με τίτλο «Τι γίνεται μετά την αποκοπή της κεφαλής»), την εκτέλεση των Γεώργιου Δικαιόπουλου και Δημητρίου Κοντογιώργου στη Θεσσαλία (*Καθημερινή*, αρ. 110, 15 Ιουν. 1887).

13. Η δημοσιογραφική αποστολή στο Ναύπλιο και η συνάντηση με μελλοθάνατους και δήμιους περιγράφεται σε δύο άρθρα της εφημερίδας: «Εντυπώσεις εκ Ναυπλίου», *Καθημερινή*, αρ. 111, 16 Ιουν. 1887 και «Εντυπώσεις εκ Παλαμηδίου», *Καθημερινή*, αρ. 113, 18 Ιουν. 1887, σ. 1.

14. Το άρθρο δημοσιεύθηκε σε τρεις συνέχειες στο περιοδικό *Εβδομάς* του Ιωάννη Δαμβέργη: Χ. Άννινος, «Έλληνες δήμιου», *Εβδομάς*, έτος Α', αρ. 8, 22 Απρ. 1884, σσ. 57-58 αρ. 9, 29 Απρ. 1884, σσ. 65-66 αρ. 10, 10 Μαΐου 1884, σσ. 73-74.

Η κάλυψη της θανατικής εκτέλεσης στο Αργοστόλι δεν δικαιολογείται, λοιπόν, μόνο από την κεφαλληνιακή καταγωγή του συντάκτη της (αν και το γεγονός ότι κατάγεται από την Κεφαλονιά θα πρέπει να έκανε ευκολότερη την ανεύρεση «ανταποκριτή» για να αποστείλει το σχετικό ρεπορτάζ), αλλά εντάσσεται στη συστηματική προσπάθεια της εφημερίδας να παρουσιάσει ολόκληρη τη σειρά των εκτελέσεων στο διψασμένο για «αιματηρή» επικαιρότητα και προϊδεασμένο από τις εκτελέσεις που είχαν προηγηθεί αναγνωστικό κοινό της Αθήνας.

Η πρώτη είδηση για την καρατόμηση του Αναστασίου Κουνάδη δημοσιεύεται, με την υπόσχεση της εφημερίδας για αναλυτικότερη περιγραφή στα προσεχή φύλλα, στις 23 Ιουνίου 1887¹⁵. Η ανταπόκριση έχει ημερομηνία 22 Ιουνίου 1887 και αναφέρεται ότι η εκτέλεση έγινε στις 5 το πρωί της ημέρας εκείνης. Η εκτέλεση γίνεται στην πλατεία των Λυκιαρδοπουλάτων, στην είσοδο της πόλης. Δεν επιλέγεται δηλαδή ένα κεντρικό σημείο αναφοράς της πόλης (όπως οι δύο μεγάλες πλατείες της πόλης, η πλατεία Ενώσεως ή η πλατεία Καμπάνας, ή ακόμη και ο χώρος πίσω από τη σημερινή πλατεία Βαλλιάνου) στο κέντρο της πόλης, αλλά ένα μάλλον απόμερο σημείο. Το πλήθος αναφέρεται ότι είχε συρρεύσει «από βαθείας νυκτός» και ήταν «άπειρον». Η άφιξη των δημίων, στις 4 και μισή το πρωί, συνοδεύεται από αποδοκιμασίες, ο ένας μάλιστα τραυματίζεται λιθοβολούμενος από το πλήθος και την εκτέλεση αναλαμβάνει ο δεύτερος δήμιος. Ο ίδιος ο κατάδικος δείχνει ψυχραιμία και οι τελευταίες λέξεις που απευθύνει από το ικρίωμα στο πλήθος είναι ότι «Αν εγκληματίσα το έπραξα χάριν φιλοτιμίας. Δεν είμαι κακούργος». Μετά την αποκοπή της κεφαλής το πλήθος εξαγριώνεται «Ουδέποτε πλήθος εξηγγιώθη πλειότερον», ενώ κρίνεται αναγκαία η παρέμβαση στρατιωτικών δυνάμεων με πυροβολισμούς προκειμένου οι κάτοικοι του Αργοστολίου να επανέλθουν στην τάξη κατά την αναχώρηση των δημίων. Σε άλλη σελίδα της εφημερίδας¹⁶ αναφέρεται ότι το πλοίο «Σαλαμινία» αμέσως μετά την εκτέλεση φεύγει, στις 7 το πρωί με τα όργανα της εκτελέσεως, για το Ναύπλιο, όπου θα αποβίβαζε τη λαιμητόμο και κατόπιν θα αναχωρούσε για τον Πειραιά.

Οι αναλυτικές λεπτομέρειες της εκτέλεσης περιγράφονται στο φύλλο της Πέμπτης 25 Ιουνίου 1887 της *Καθημερινής*¹⁷. Το «ρεπορτάζ» εδώ του ανταποκριτή μας δίνει την ευκαιρία να διακρίνουμε περισσότερες αποχρώσεις του

15. «Καρατόμησις Αναστασίου Κουνάδη. Ιδιαιτέρα τηλεγραφ. Ανταπόκρισις «Καθημερινής», *Καθημερινή*, αρ. 117, 23 Ιουν. 1887, σ. 1.

16. «Ειδήσεις», *Καθημερινή*, αρ. 117, 23 Ιουν. 1887, σ. 3.

17. *Καθημερινή*, αρ. 120, 25 Ιουν. 1887, σ. 2. Η αναλυτική περιγραφή της εκτέλεσης αναγγέλλεται με οκτάστηλο τίτλο στο πρωτοσέλιδο της εφημερίδας: «Ο εν Αργοστολίω καρατομηθείς Κουνάδης».

τρόπου με τον οποίο η τοπική κοινωνία αντιμετώπισε και διαχειρίστηκε ένα τέτοιο περιστατικό, αφού μάλιστα τονίζεται ότι αυτή ήταν η πρώτη επίσκεψη της λαιμητόμου στο νησί.

Η θέση που γίνεται η εκτέλεση φαίνεται πως δεν έχει τυχαία σημειολογία αφού ονομάζεται «Μακελλιά» (όπου και τα σφαγεία της πόλης). Ο ανταποκριτής παρατηρεί ότι εκεί είχε συγκεντρωθεί, παρά το γεγονός ότι ήταν πολύ νωρίς το πρωί «άπειρον πλήθος», μεταξύ του οποίου «και πολλαί γυναίκες της κατωτέρας τάξεως. Κυρία όμως ή δεσποινίς, ουδεμία». Αυτός ο «ταξικός» διαχωρισμός των θεατών της εκτέλεσης καταδεικνύει και μία ιδιαιτερότητα του «θεάματος» της εκτέλεσης σε σχέση με τα άλλα δημόσια θεάματα που ελάμβαναν χώρα στην πόλη του Αργοστολίου. Δεν χρησιμοποιείται κανένας από τους χώρους-σκηές της πόλης, όπου συγκεντρώνονταν και συναναστρέφονταν άτομα όλων των κοινωνικών τάξεων¹⁸, αλλά ένας χώρος που είναι ταυτισμένος με το αίμα και τη σφαγή. Από την άλλη, δεν συμμετέχουν στο ιδιότυπο αυτό κοινό γυναίκες της ανώτερης τάξης (ενώ προφανώς υπάρχουν άνδρες της ανώτερης τάξης, αφού αλλιώς ο ανταποκριτής δεν θα έκανε κάποιον τέτοιο διαχωρισμό). Ασφαλώς μια θανατική εκτέλεση δεν είναι πρόσφορο θέαμα για τα ευαίσθητα γυναικεία βλέμματα της αστικής τάξης, ενώ για τις γυναίκες της κατώτερης τάξης, που έχουν εξοικειωθεί στη θέα του αίματος (όχι ασφαλώς από την παρακολούθηση εκτελέσεων, αλλά από τις σφαγές των ζώων) πιθανώς είχαν μεγαλύτερη περιέργεια να παρακολουθήσουν, αλλά πέραν τούτου αυτή η σύντομη παρατήρηση ενδεχομένως υποδηλώνει και την ανοικειότητα του γεγονότος για την τοπική αστική κοινωνία.

Η συγκέντρωση του «απείρου πλήθους» αποδίδεται από τον ανταποκριτή στην περιέργεια (καθώς ήταν η πρώτη φορά που επισκεπτόταν την πόλη η λαιμητόμος) των κατοίκων του Αργοστολίου να δουν «πώς κόπτει την κεφαλήν». Παρόλα αυτά, μεταφέρεται ότι υπήρχαν φήμες ότι θα ξεσπούσαν ταραχές κατά τη διάρκεια της εκτέλεσης, και για τον λόγο αυτό είχαν οργανωθεί τακτικές περιπολίες χωροφυλάκων γύρω από τον τόπο όπου θα στηνόταν η «αποτρόπαιος μηχανή», ενώ στο σημείο της εκτέλεσης είχε παραταχθεί ολόκληρος ο τοπικός λόχος του πεζικού, με ικανό αριθμό στρατιωτών (καθώς πρόσφατα είχαν ενταχθεί στις τάξεις του και πολλοί νεοσύλλεκτοι). Φαίνεται λοιπόν ότι υπάρχει αρνητικό και τεταμένο κλίμα αναφορικά με το γεγονός της

18. Για τους «σκηικούς χώρους» που αναπτύσσονται μαζί με τον πολεοδομικό ιστό του Αργοστολίου και τη σημειολογία τους στη διάρκεια του 19ου και του 20ού αιώνα βλ. ΗΛΙΑΣ Α. ΤΟΓΜΑΣΑΤΟΣ, «Η σκηνή και το άστυ. Η ενσωμάτωση των σκηικών χώρων στον αστικό ιστό της πόλεως του Αργοστολίου», στα πρακτικά του συνεδρίου *Ενέργειες ανάδειξης σύγχρονου πολιτισμού και ιστορικής κληρονομιάς από το Δήμο Αργοστολίου, τόμος Γ'*: «Το θέατρο μέσα από το έργο των καλλιτεχνών και την ιστορική μνήμη», χ.τ.: χ.ό., [2008], σσ. 15-39.

εκτέλεσης, που δεν φαίνεται εκ πρώτης όψεως να εκπληρώνει τον στόχο της κοινωνικής εκτόνωσης και ανακούφισης για ένα τόσο αποτρόπαιο έγκλημα, που θα πρέπει να είχε προκαλέσει αίσθηση στην τοπική κοινωνία.

Ενδιαφέρον παρουσιάζει και η «κινηματογραφική» απεικόνιση των δημίων, οι οποίοι περπατούν πέρα-δώθε με χαρακτηριστική ταραχή, κοιτούν με χαμηλωμένο και βλοσυρό βλέμμα «πλαγίως» το κοινό – ένας απ' αυτούς, μάλιστα, ο Τελώνης, ήταν συγκρατούμενος του Κουνάδη στις φυλακές του Αργοστολίου και είχαν αναπτύξει φιλικές σχέσεις. Το ενδιαφέρον του ανταποκριτή να αποτυπώσει την ανθρώπινη διάσταση των δημίων, και να περιγράψει το γεγονός ολόπλευρα, είναι χαρακτηριστικό της πρόθεσής του να αποδώσει τις ψυχολογικές αποχρώσεις όλων των πρωταγωνιστών της υπόθεσης. Όταν έρχεται ο κατάδικος και βλέπει τον Τελώνη «χαιρετίσθησαν εγκαρδίως» – αλλά και ο διάλογος μεταξύ τους είναι χαρακτηριστικός: «Μωρέ Λάμπρο...» είναι τα λόγια του Κουνάδη, ενώ η απάντηση του Τελώνη είναι «Αχ, μωρέ, δεν με κόβεις εσύ παρά θα σε κόψω εγώ!»¹⁹.

Ιδιαίτερη εντύπωση παρουσιάζει η περιγραφή της εισόδου του κατάδικου, ο οποίος, ως «πρωταγωνιστής» θεατρικής παράστασης καταφθάνει στο ικρίωμα μετά τους υπόλοιπους, δευτερεύοντες ρόλους. Πριν καλά καλά τον δούμε, ο ανταποκριτής μας ενημερώνει ότι είχε λάβει γνώση για το τέλος του κάποιες μέρες νωρίτερα, αλλά είχε πληροφορηθεί τον χρόνο της εκτέλεσης μόλις την προηγούμενη μέρα, όταν ο ιερέας τον εξομολόγησε και τον κοινώνησε στη φυλακή. Αυτή η πρώτη ανθρώπινη εικόνα του κατάδικου ξυπνά την συμπάθεια του αναγνώστη για τον άνθρωπο, ο οποίος, έστω και «χάριν της κοινωνίας» βαδίζει προς τον θάνατο.

Η συνέχεια της περιγραφής είναι αφιερωμένη στον τρόπο με τον οποίο ο Κουνάδης διαχειρίστηκε τις τελευταίες του στιγμές. «Έδειξε γενναιότητα και καρτεριάν» παρατηρεί ο ανταποκριτής – ο Κουνάδης «ηρωποιείται» από την ίδια την περιγραφή έστω για τη στάση που επέδειξε τις τελευταίες του στιγμές. Βγαίνει από την άμαξα και κουνώντας δεξιά και αριστερά το κεφάλι χαιρετάει το πλήθος «με φωνή ηχηράν και σταθεράν»: «Καλημέρα σας, κύριοι, καλημέρα σας». Τα επίθετα, τα επιρρήματα, οι προσδιορισμοί που χρησιμοποιεί ο ανταποκριτής δείχνουν όχι μόνο τη στάση του ίδιου του μελλοθάνατου, αλλά και την αντίληψη που έχει το πλήθος που παρακολουθεί την εκτέλεση. «Ευγενώς» και «μετά θάρρους» χαιρετά και τον εισαγγελέα, ενώ η περιγρα-

19. Ο ανταποκριτής εδώ κάνει και ένα ειρωνικό σχόλιο, προσπαθώντας να αποστασιοποιηθεί από το συνολικό συναίσθημα: «Ούτως εξέφρασεν την δυσaréσκειάν του ο δήμιος, καθώς ημείς την εκφράζομεν, όταν ετοιμαζόμεθα να κόψωμεν το νοσούν μέλος φίλου τινός ή γνωρίμου. Ημείς χάριν της υγείας του όλου σώματος, εκείνοι προς όφελος της κοινωνίας». Καθημερινή, αρ. 120, 25 Ιουν. 1887, σ. 2.

φή της σκηνής της συνάντησης με τον φίλο και δήμιό του, που είδαμε προηγουμένως, εκτός από την αποτύπωση της δραματικής σύγκρουσης που συντελείται στην ψυχή του δήμιου καταγράφει και άλλη μία θετική εικόνα του μελλοθάνατου, που δείχνει να αισθάνεται «υπεράνω» αυτής της διαδικασίας.

Η στιγμή της εκτέλεσης είναι και η «αποθέωση» του Κουνάδη. Ανεβαίνει στο ικρίωμα «ευσταλής και ατάραχος» και στη συνέχεια απευθύνεται προς το κοινό που παρακολουθεί, το οποίο ούτε για μια στιγμή δεν φαίνεται να τον αντιμετωπίζει ως μίasma της κοινωνίας που θα πρέπει να αποκοπεί βιαίως από το σώμα της. Ο τελευταίος μονόλογος του πρωταγωνιστή αυτού του μακάβριου θεάματος είναι περισσότερο ένας διαδραστικός διάλογος με το πλήθος, όχι τόσο για το περιεχόμενό του (αφού ο ανταποκριτής χαρακτηρίζει αυτό που είπε «σύνηθες»), αλλά για τον επιτοπισμό του: «Με ηχηροτάτην και σταθεροτάτην φωνήν». Πράγματι η πρώτη του φράση, στην οποία όμως το κοινό ανταποκρίνεται με συγκίνηση, είναι μάλλον συνηθισμένη: «Συγχωράτε με και ο Θεός σχωρέ σας». Η επόμενη φράση του όμως είναι εκείνη που φαίνεται ότι αποτυπώνει και την αντίληψη της κοινής γνώμης, τόσο για το αποτρόπαιο έγκλημα, όσο και για την εκτέλεση: «Μάθετε ότι εγώ τώρα θα αποθάνω διότι έκαμα έγκλημα, αλλά να γνωρίζετε ότι το έκαμα από φιλοτιμία και μη με θεωρήσητε κακούργον». Ο Κουνάδης, σε μία ιδιότυπη απολογία-απολογισμό προς το πλήθος, ομολογεί ότι εγκλημάτισε, αναγνωρίζει την πράξη του, αλλά υπογραμμίζει ότι δεν είναι «κακούργος». Βρισκόμαστε ακόμη στην εποχή που το έγκλημα αντιμετωπίζεται περισσότερο προϊόν μιας εγκληματικής ανθρώπινης φύσης παρά ως μία πράξη που στρέφεται κατά της κοινωνίας και την οποία θα μπορούσε μέσα σε συγκεκριμένες περιστάσεις να διαπράξει οποιοσδήποτε²⁰. Η ίδια φράση επαναλαμβάνεται όταν τον δένουν στο ικρίωμα. Οι τελευταίες του λέξεις οξύνουν ακόμη περισσότερο τη δραματική ένταση, αλλά και την επικοινωνία του μελλοθάνατου με το πλήθος που παρακολουθεί: «Τώρα να ειπήτε ένα Κύριε ελέησον δι' εμέ», φωνάζει και το πλήθος ανταποκρίνεται αμέσως στο κάλεσμά του.

Ο μελλοθάνατος εκείνη τη στιγμή φαίνεται ότι ασκεί απόλυτη επιρροή πάνω στο πλήθος, πράγμα που δεν συμβαίνει σε κανένα σημείο της περιγραφής με την εξουσία. Τη στιγμή που η λεπίδα είναι έτοιμη να κόψει το λαιμό του Κουνάδη το πλήθος ξεσπά σε αποδοκίμασιες – η συμπαράσταση προς το πρόσωπο του κατάδικου φαίνεται πως είναι απόλυτη, και πλέον εκδηλώνεται με

20. Είναι κυρίαρχες εκείνη την εποχή οι θεωρίες του Cesare Lombroso (1835-1909) για τον «εγκληματία άνθρωπο» που συνδέουν την εγκληματικότητα ακόμη και με γενετικά χαρακτηριστικά. Βλ. χαρακτηριστικά CESARE LOMBROSO, *Ο εγκληματίας άνθρωπος*, μφρ. Μπάμπης Αντωνίου, εν Αθήναις: Φέξης, 1910, 2η έκδ. εν Αθήναις: Φέξης, 1925.

βίαιο τρόπο. Από τη μυσταγωγία της προσευχής για την ψυχή του μελλοθάνατου το πλήθος οδηγείται σε «παρεκτροπή»: Ξαφνικά ακούγονται «φοβεροί συριγμοί και γιούχα» – η συγκίνηση και η συμπάθεια δίνει τη θέση της στην οργή, τα «υψηλότερα» αισθήματα συμπαράστασης απέναντι στον μελλοθάνατο και η ηρωική του πορεία προς το ικρίωμα μετατρέπονται σε αντιδράσεις του πλήθους που απέχουν πολύ από την ηρωική περιγραφή του Κουνάδη. «Ύβρεις τρομεραί και προ πάντων η ελληνικωτάτη λέξη «κερατάδες» λυσσωδώς και με δέκα τουλάχιστον ρ προφερομένη». Η απότομη μεταστροφή του κλίματος, σαν κινηματογραφικό γύρισμα της κάμερας από τον κατάδικο προς το πλήθος, σηματοδοτεί και αλλαγή στάσης του ανταποκριτή. Ο κατάδικος έδειξε υψηλό ήθος, το πλήθος αντιδρά με βία, χωρίς συμβάσεις, οι αποδοκιμασίες διαλύουν μεμιάς την ατμόσφαιρα και δίνουν ένα απροσδόκητα κακό, έως και κωμικοτραγικό, τέλος, στην κατατόμηση του Κουνάδη: Το πλήθος από κοινό της εκτέλεσης καταλαμβάνει τον ρόλο του πρωταγωνιστή. Αρχίζει να πετάει πέτρες προς τους δήμιους, οι οποίοι από φόβο, κατεβάζουν γρήγορα τη λεπίδα, με αποτέλεσμα να κόψει το κεφάλι του Κουνάδη ψηλότερα απ' ό,τι έπρεπε, με αποτέλεσμα ένα μέρος της σιαγόνας του να απομείνει πάνω στον τράχηλο. Αυτή η φρικιαστική λεπτομέρεια, που βρίσκεται σε πλήρη αντίθεση με την ηρωική περιγραφή του Κουνάδη, μοιάζει να καταστρέφει όλη την αξιοπρεπή στάση με την οποία εκείνος βάδισε προς τον θάνατο.

Στη συνέχεια το σκηνικό αυτής της ιδιότυπης παράστασης παραδίδεται ολοκληρωτικά στο χάος. Πέτρες τραυματίζουν τον δήμιο Τελώνη, αλλά και τον υπολοχαγό του στρατού Μοναστηριώτη. Οι στρατιώτες γεμίζουν τα όπλα τους και αρχίζουν να καταδιώκουν το πλήθος, και στον χώρο της εκτέλεσης επικρατεί «ταραχή και σύγχυσις τρομακτική». Οι πυροβολισμοί του στρατού στον αέρα προκαλούν ακόμη μεγαλύτερη σύγχυση, ποδοπατήματα και «ολολυγμούς», ενώ συμβαίνουν πολλοί τραυματισμοί πολιτών και στρατιωτών από τις πέτρες και τις πτώσεις, ενώ τα επεισόδια συνεχίστηκαν και μετά την αποχώρηση των στρατιωτών και των δημίων. Ο ανταποκριτής δεν παραλείπει και μία τελευταία ανατριχιαστική λεπτομέρεια για τη συμπεριφορά του «πλήθους» που δείχνει να διέκοψε τόσο βίαια την αποθέωση του Κουνάδη: Όσο απέμειναν μετά τη λήξη των επεισοδίων πλησίασαν προς το ικρίωμα για να δουν την «κεφαλήν εντός του σάκκου, πώς είνε κομμένη και αν κινήται». Ο τάφος του Κουνάδη είχε ήδη ανοιχθεί σε κοντινό σημείο, ενώ σιγά σιγά το πλήθος αποσύρθηκε κάνοντας «μύρια σχόλια». Ο ανταποκριτής μεταφέρει μάλιστα ένα σχόλιο γυναίκας «του όχλου» που κουνώντας ενθουσιωδώς τα χέρια της απευθύνθηκε προς τους χωροφύλακες φωνάζοντας χαρούμενη «Εύγε της, της Κυβερνήσεως, εύγε της!»

Η συμπάθεια του ανταποκριτή της Καθημερινής (αλλά και του μεγαλύτερου μέρους του πλήθους) προς τον Κουνάδη, αλλά και η μάλλον αρνητική στάση του απέναντι στην αντίδραση του πλήθους είναι χαρακτηριστική. Ο

ανταποκριτής χαρακτηρίζει βέβαια την εκτέλεση της θανατικής ποινής αναγκαίο μέτρο («αναγκαία διά κάθε τόπο»), για παραδειγματισμό των πολιτών, καθώς η εγκληματικότητα στην περιοχή, και ιδιαίτερα στον τομέα των βίαιων εγκλημάτων φαίνεται ότι έχει αυξηθεί ιδιαίτερος²¹. Δίνεται λοιπόν ιδιαίτερη βαρύτητα στο άρθρο αυτό όχι τόσο στον κατασταλτικό ρόλο της θανατικής εκτέλεσης, αλλά στον προληπτικό της χαρακτήρα: το φοβερό, αποτρόπαιο γεγονός λειτουργεί εγκληματοπροληπτικά, παραδειγματικά, αποθαρρύνει τους πολίτες σε μία περίοδο έξαρσης της εγκληματικότητας από τη διάπραξη αιματηρών εγκλημάτων.

Γιατί όμως το πλήθος έδειξε τόση συμπάθεια στον κατάδικο; Μετά το τέλος της περιγραφής της εκτέλεσης, ο ανταποκριτής βρίσκει άλλη μία ευκαιρία να «αποκαταστήσει» το προφίλ του Κουνάδη και να διεκδικήσει τη συμπάθεια του αναγνωστικού κοινού της Αθήνας προς το πρόσωπό του: Ο Κουνάδης σκότωσε στο χωριό Βλαχάτα της Σάμης τη γυναίκα του με τη βοήθεια της γηραιάς μητέρα του, η οποία επίσης ήταν φυλακισμένη. Στη συνέχεια προσπάθησαν να κάψουν το πτώμα, και για να γλιτώσουν θα επικαλούνταν το γεγονός ότι το θύμα, που έπασχε από επιληψία, έπεσε στη φωτιά (όπως της είχε ξανασυμβεί στο παρελθόν) έπεσε στη φωτιά και κάηκε. Και μόνο το γεγονός της ασθένειας της άτυχης νεκρής είναι ακόμη ένα «ελαφρυντικό» στοιχείο στην εικόνα του Κουνάδη, καθώς το αναγνωστικό κοινό θα στοχαστεί πάνω στη δύσκολη ζωή του με μια γυναίκα ασθενή – αναβιβάζοντάς τον άλλη μία φορά σε δραματικό πρόσωπο, τόσο για την τοπική κοινωνία όσο και για τον ίδιο τον ανταποκριτή.

Άλλα δύο στοιχεία προσθέτει ο ανταποκριτής της *Καθημερινής* για να «αθωώσει» μετά θάνατον τον Κουνάδη στα μάτια των αναγνωστών. Το γεγονός της δολοφονίας αποδίδεται στο γεγονός ότι η γηραιά μητέρα του Κουνάδη κακολογούσε συνεχώς τη νύφη της στον συζυγοκτόνο «διά αισχράν διαγωγήν». Δύο κοινωνικά στερεότυπα λοιπόν λειτουργούν υπέρ του Κουνάδη: Αφ' ενός, το δυστυχισμένο θύμα που πάσχει από ψυχικό νόσημα, εφ' ετέρου η κακή γριά πεθερά που μπήκε ανάμεσα στο ζευγάρι. Ο Κουνάδης εμφανίζεται ως θύμα του συνδυασμού πολλών αρνητικών συγκυριών.

Η συμπάθεια προς το πρόσωπό του υπογραμμίζεται και από την ευγενική φυσιογνωμία του σκίτσου του (βλ. εικόνα 1), για το οποίο υπογραμμίζονται στο κείμενο δύο στοιχεία: Πρώτον, κατά τη εκτέλεσή του ήταν πολύ πιο αδύνατος απ' ό,τι εμφανίζεται στο σκίτσο. Δεύτερον, ο μελαχρινός Κουνάδης «δεν

21. «...διότι πρότινος χρόνου τα εγκλήματα εδώ επολλαπλασιάσθησαν καταπληκτικώς και δεν παρέρχεται εβδομάς σχεδόν χωρίς φόνον ή τραυματισμόν». *Καθημερινή*, αρ. 120, 25 Ιουν. 1887, σ. 2.

είχε διόλου κακούργου φυσικού χαρακτηριστικά», δεν συγκαταλεγόταν δε στις «εγκληματικές φυσιογνωμίες» καθώς, σύμφωνα με τις επικρατούσες εγκληματολογικές θεωρίες της εποχής (Lombroso), μπορούσε κανείς να διακρίνει στα χαρακτηριστικά του προσώπου την ροπή του ατόμου προς το έγκλημα.

Η όλη περιγραφή αποτυπώνει ξεκάθαρα τη θετική διάθεση της κοινής γνώμης του Αργοστολίου, αλλά και του συντάκτη της ανταπόκρισης, απέναντι στο πρόσωπο του Κουνάδη, διάθεση που θα τονιστεί ακόμη περισσότερο σε επόμενο δημοσίευμα της εφημερίδας, όπου έχουμε και νέα ανταπόκριση²² από το Αργοστόλι, με ακόμη περισσότερες λεπτομέρειες αναφορικά με όσα προηγήθηκαν της εκτέλεσης, επαναλαμβάνοντας ορισμένες πληροφορίες, όπως λ.χ. τα τελευταία λόγια του κατάδικου, αλλά και ανασκευάζοντας ένα κομβικό σημείο της προηγούμενης περιγραφής: Σε μια προσπάθεια να «νομιμοποιηθεί» τα επεισόδια που συνέβησαν μετά την εκτέλεση, τα αποδίδει στη σκαιά («αγροίκον») συμπεριφορά του δήμιου Λάμπρου Τελώνη, η οποία «εξήγειρε την αγανάκτησιν του κοινού», ενώ δύο μέρες πριν στην ίδια εφημερίδα είχαμε διαβάσει για τον εναγκαλισμό δήμιου και κατάδικου και τους φιλικούς τους δεσμούς. Η κακή συμπεριφορά του Δήμιου, που φαίνεται πως επέδειξε αλαζονική συμπεριφορά προς το πλήθος που παρακολουθούσε επιβεβαιώνεται και από το δημοσίευμα της κεφαλληνιακής εφημερίδας *Εμπρός*, που κυκλοφόρησε αμέσως μετά την εκτέλεση της θανατικής καταδίκης²³. Αυτή η μεταστροφή της περιγραφής ίσως αιτιολογείται από την ανάγκη του ανταποκριτή να βρει μια αιτία ώστε τα επεισόδια να μην αποδοθούν ούτε σε κάποια «λαϊκή εξέγερση» κατά των εκπροσώπων της εξουσίας, ούτε σε κάποια «δικαστική πλάνη» που έστειλε στον τάφο κάποιον αθώο στη συνείδηση του κόσμου. Αυτή η καινούρια πληροφορία αποκαθιστά τη διασαλευμένη τάξη πραγμάτων, όχι στην πραγματική πραγματικότητα, αλλά στην αποτυπούμενη από τα μέσα ενημέρωσης.

Ακόμη πιο ενδιαφέρουσες είναι οι πληροφορίες που δίνονται για τον χρόνο πριν από την εκτέλεση και τη σχέση του Κουνάδη με τη μητέρα και τη σύζυγό του, πάλι με εμφανή σκοπό να τονώσουν τη συμπάθεια του αναγνωστικού κοινού προς τον εκτελεσθέντα. Η ανακοίνωση, για παράδειγμα, του ιερέα που πηγαίνει στις φυλακές για να μεταλάβει τον Κουνάδη στην αρχή του προκαλεί «νευρική ταραχή», πολύ σύντομα όμως ανακτά την ψυχραιμία του, συνει-

22. Καθημερινή, αρ. 122, 27 Ιουν. 1887, σσ. 2-3.

23. «Η στάσις του δημίου Λάμπρου ήτο προκλητική, επεδεικνύετο δίκην ήρωος προς τον λαόν, όστις αηδιάσας εκ της συμπεριφοράς του, ήρχισεν λιθοβολών κατ' αυτού και ολίγου δειν ημποδίζε την εκτέλεσιν, αν μη η φρουρά παρενέβαινεν», ανυπόγραφο κείμενο στη στήλη «Διάφορα», *Εμπρός*, έτος Α', αρ. 5, 27 Ιουν. 1887, σ. 4.

δητοποιώντας ότι ούτως ή άλλως θα πέθαινε. Ομολογεί στον ιερέα ότι θα του εξομολογηθεί μολονότι δεν έχει σε μεγάλη υπόληψη τους ιερείς, κι αυτό δεν είναι τυχαίο για την προσπάθεια του ανταποκριτή να προκαλέσει τη συμπάθεια του αναγνώστη. Η έλλειψη εμπιστοσύνης προς τους ιερείς οφείλεται στο γεγονός ότι αποφασιστικός παράγοντας για τον φόνο ήταν οι υπόνοιες που είχε ο agent provocateur του εγκλήματος, δηλαδή η μητέρα του, ότι η άτυχη νύφη της είχε «αθεμίτους σχέσεις μετά τινος ιερέως του χωριού». Το θύμα αποκαθλώνεται άλλη μία φορά: Και ψυχικώς ασθενής, και με υπόνοιες μιας «ανίερης» για την συντηρητική κλειστή κοινωνία ενός μικρού αγροτικού χωριού της Κεφαλονίας σχέσης. Η «ετικέτα» στο πρόσωπο του θύματος καθιστά ακόμη περισσότερο συμπαθή τον θύτη, ο οποίος δεν είχε μάλιστα ο ίδιος τις υπόνοιες, αλλά τον «κατέπεισε» η μητέρα του, «διαβάλλουσα προς αυτόν και συκοφαντούσα αδιαλείπτως την ατυχή νύφη της».

Η ανταπόκριση φαίνεται να επιρρίπτει το μεγαλύτερο μέρος των ευθυνών στην κακή πεθερά, η οποία μάλιστα αποκαλύπτεται ότι είχε επίσης καταδικαστεί σε θάνατο, αλλά της απονεμήθηκε χάρη. Φαίνεται όμως ότι έχει καταδικαστεί και από τον ίδιο τον γιο της, ο οποίος επέλεξε να μην την συναντήσει καθόλου πριν από τον θάνατό του – μία «άτυπη» απόδοση δικαιοσύνης προς την ηθική αυτουργό που δεν τιμωρήθηκε τόσο αυστηρά όσο εκείνος τον οποίο παρέσυρε στην εγκληματική πράξη.

Η απόδοση ευθυνών στην κακή πεθερά γίνεται και στο δημοσίευμα της κεφαλληνιακής εφημερίδας *Εμπρός*, μολονότι μέσα σε ένα τελείως διαφορετικό σκεπτικό ανάλυσης, όπου ο Κουνάδης χαρακτηρίζεται «παρασυρθείς εκ της αγριότητας της μητρός του, της απαισίας εκείνης γυναικός, ήτις τον παρώργιζεν επί τοσούτως ώστε να φονεύση την δυστηχή (sic) σύζυγόν του, και ωφελουμένη της απελπισίας του, τον συνεβούλευσε να την κατακαύση όπως εξαφανίση το έγκλημά του [...]»²⁴.

Το άρθρο φαίνεται να οδηγεί την περιγραφή (η οποία σε προηγούμενο φύλλο της εφημερίδας είχε προκαλέσει την εξέγερση του πλήθους) σε μία αποκατάσταση των πραγμάτων, της ηθικής τάξης, έρχεται για να υπογραμμίσει ότι η ζωή συνεχίζεται: Ο Κουνάδης ολοκλήρωσε την εξομολόγηση δείχνοντας «αληθή μεταμέλειαν», προσθέτοντας μία ακόμα ψηφίδα στη σοβαρότητα και την αξιοπρέπεια με την οποία περιγράφεται η διαχείριση από αυτόν του τέλους του: Ο ίδιος δείχνει να ενδιαφέρεται επίσης για να διοριστεί επιτροπεία για τα ανήλικα παιδιά του, υποδεικνύοντας μάλιστα το πρόσωπο, ενώ μεριμνά και να δοθούν στον πατέρα του οι εκατό δραχμές που είχε κερδίσει εργαζόμενος στις φυλακές, για να μην διασπαθιστούν από άλλους συγγενείς του με αρπακτικές

24. F... «Κοινωνία και δήμιος», *Εμπρός*, έτος Α', αρ. 5, 27 Ιουν. 1887, σ. 3.

διαθέσεις. Ο Κουνάδης έδειξε σύνεση και μετάνιωσε στα «στερνά» του, που «τιμούν τα πρώτα» κατά τη λαϊκή παροιμία, η δικαιοσύνη αποδόθηκε, αλλά και η ζωή συνεχίζει να κυλά.

3. Η «δοκιμακού τύπου» καλυψη του θέματος από τις κεφαλληνιακές εφημερίδες *Ο Πολίτης* και *Εμπρός*

Δύο είναι οι κεφαλληνιακές εφημερίδες που εντοπίσαμε στην Κοργιαλένιο Βιβλιοθήκη Αργοστολίου, και οι οποίες κυκλοφορούσαν κατά τις ημέρες της εκτέλεσης στην Κεφαλονιά. Η πρώτη είναι *Ο Πολίτης* («Εφημερίς πολιτική εκδιδόμενη άπαξ της εβδομάδος») με διευθυντή τον Ν. Μαυροκέφαλο²⁵, επομένως η δυνατότητα να προσεγγίσουμε την απήχηση της θανατικής εκτέλεσης στην τοπική κοινωνία μέσα από τις σελίδες του τοπικού τύπου είναι εξαιρετικά περιορισμένη, αν προσθέσουμε και το γεγονός ότι από το σώμα της εφημερίδας λείπει το κρισιμότερο ίσως φύλλο που μας ενδιαφέρει, εκείνο που θα πρέπει να κυκλοφόρησε στις 28/6/1877, σχεδόν αμέσως μετά την εκτέλεση του Κουνάδη²⁶. Η εφημερίδα φαίνεται όμως ότι δίνει ιδιαίτερη βαρύτητα στο γεγονός, αφού λίγο πριν την εκτέλεση (την προηγούμενη μέρα), με ένα λυρικής υφής πρωτοσέλιδο κείμενο με τίτλο «Σκέψεις και δάκρυα» που υπογράφεται με το ψευδώνυμο Junius, επιχειρεί να προσεγγίσει το επικείμενο γεγονός²⁷. Το κείμενο είναι περισσότερο συναισθηματικό – την ίδια ώρα που οι πολίτες του Αργοστολίου θα ετοιμάζονται να ξυπνήσουν, που η φύση στη μικρή πόλη του Ιονίου θα αντικρίζει το φως της ημέρας προετοιμαζόμενη για καλοκαιρινές υψηλές θερμοκρασίες καθώς θα προχωράει η ώρα, ένας νέος άνθρωπος θα σηκώνεται από το κρεβάτι του για τελευταία φορά: «[...] νέος τις με ηλικίαν 35 μόλις ετών, άλκιμος, υγιής, ρωμαλέος, πλήρης ζωής και δυνάμεως θα σύρεται βιαίως εκ της στρωμνής του, θα ακούη τρέμων και άναυδος ότι πάσα ελπίς εξέλιπε δι' αυτόν[...] και το πρόσωπόν του το ανδρικόν και η σφριγώσα νεότης του θα καλύπτεται υπό της ωχρότητος του θανά-

25. Στη συλλογή επτανησιακών εφημερίδων της Κοργιαλενίου Βιβλιοθήκης Αργοστολίου (σειρά «Διάφορες Επτανησιακές Εφημερίδες» αρ. 18) σώζονται συνολικά 28 φύλλα της εφημερίδας, το πρώτο με ημερομηνία 23-11-1886 και το τελευταίο με ημερομηνία 4-7-1887, λίγες μέρες δηλαδή μετά την εκτέλεση του Κουνάδη.

26. Το αμέσως επόμενο (και τελευταίο σωζόμενο στη συλλογή της Κοργιαλενίου Βιβλιοθήκης Αργοστολίου) φύλλο του *Πολίτη*, (αρ. 33, 4 Ιουλ. 1887 είναι ολοκληρωτικά αφιερωμένο στις επερχόμενες δημαρχιακές εκλογές, τα προγράμματα των υποψηφίων και τα αιματηρά επεισόδια που εκτυλίσσονταν κατά την προεκλογική εκστρατεία. Ίσως δεν είναι τυχαίο το γεγονός ότι από το σώμα της εφημερίδας απουσιάζει το συγκεκριμένο φύλλο.

27. Junius, «Σκέψεις και δάκρυα», *Ο Πολίτης*, έτος Α', αρ. 31, 21 Ιουν. 1887, σ. 1-2.

του»²⁸. Σε μια ρομαντικής υφής ιδιότυπη ante mortem περιγραφή της εκτέλεσης, ο Junius «δημιουργεί» το περιβάλλον της εκτέλεσης, άψυχο και έμψυχο, με τρόπο που θυμίζει μυθοπλασία – προδήλως απευθυνόμενος στο συναίσθημα του αναγνώστη, και με χαρακτηριστική συμπάθεια προς το πρόσωπο του Κουνάδη, τον οποίο δεν κατονομάζει, ούτε αναφέρει το παραμικρό για την αποτρόπαιη πράξη του – τόσο το όνομά του όσο και τα γεγονότα ήταν γνωστά στην τοπική κοινωνία. Η τυπικά ρομαντική αντινομία της φύσης που ξυπνάει με τον νεαρό και σφριγηλό μελλοθάνατο χρωματίζεται στη συνέχεια με περισσότερες λεπτομέρειες, που θα μπορούσαν να ταιριάζουν σε οποιαδήποτε θανατική εκτέλεση και δεν συνδέονται με τη συγκεκριμένη υπόθεση, πάντοτε όμως με πρόθεση να προξενήσουν τη συμπάθεια του αναγνωστικού κοινού προς την τραγική κατάσταση στην οποία έχει περιέλθει ο Κουνάδης: Το πλήθος συγκεντρώνεται, περίεργο να παρακολουθήσει το φοβερό συμβάν, οι συγγενείς καταφθάνουν, οι δήμιοι επίσης (εδώ ο συντάκτης εντέχνως παρεμβάλλει την ερώτηση «πού είναι το θύμα, το σφάγιον;»). Παραινεί επίσης τον κατάδικο να βαδίσει με περηφάνεια προς το τέλος του, αφού δεν έχει να χάσει τίποτα πλέον. Η καταστροφή του έχει επέλθει προ πολλού, και αυτό που αγκαλιάζουν οι συγγενείς είναι ένα ζωντανό πτώμα, ένας νεκρός που ακόμη αναπνέει και περπατάει (κι αυτό τυπικό μοτίβο που χρησιμοποιείται διαχρονικά για να περιγράψει την κατάσταση ενός καταδικασμένου σε θάνατο).

Η λυρική διάθεση σταδιακά αποκτά ολοένα μεγαλύτερες δόσεις ειρωνείας: «Αφήσατε το πτώμα να έλθει εις την κηδείαν του και οι θρηγούντες αποσυρθήτε. Τα δάκρυά σας δεν μας χρειάζονται είμεθα ευαίσθητοι άνθρωποι και οι λυγμοί θα μας ενοχλήσουν σπουδαίως. Έπειτα, τι νομίζετε ότι ο άνθρωπός σας είναι ο πρώτος ή ο δεύτερος; Έλαβε προς χάριν σας την καλλιτέραν θέσιν, τον τελευταίον αριθμόν 17ον. Έζησε πέντε ημέρας περισσότερον των 16 συντρόφων του αρκεί ζήτω ο νόμος και αίσχος αιώνιον εις το έγκλημα και την αδικία»²⁹. Με ρητορικό στόμφο ο συντάκτης του κειμένου απευθύνεται προς την κοινωνία, εν ονόματι της οποίας τελείται η θανατική εκτέλεση. Τέσσερις χιλιάδες απονομές χάριτος έχουν ήδη γίνει, και κάποιοι παραδίδονται στη λαιμητόμο, όπως ισχυρίζεται, ώστε ο λαός να «καθησυχάση τα νεύρα του διά τραγικών θεαμάτων». Αλλά που βρισκόταν η κοινωνία όταν συντελέστηκε το ειδεχθές έγκλημα; «Τι έπραττες (ενν. την κοινωνία) την ημέραν καθ' ην ετελέστη το τιμωρούμενον έγκλημα; Πού είχες εστραμμένην την μέριμναν και την προσοχήν σου; ποίον μέτρον έλαβες όπως πνίξης αυτό εν τη ψυχή και εν τη προθέσει; [...] πώς επλήρωσες μέχρι σήμερα την οφειλήν σου προς την

28. Junius, «Σκέψεις και δάκρυα», *Ο Πολίτης*, έτος Α', αρ. 31, 21 Ιουν. 1887, σ. 1.

29. Junius, «Σκέψεις και δάκρυα», *Ο Πολίτης*, έτος Α', αρ. 31, 21 Ιουν. 1887, σ. 1.

πρόοδον και τα φώτα; Αϊ! Βλέπω την κελαινήν μάχαιράν σου και την ευθύνην σου, αλλ' έπρεπεν όπισθεν αυτής να βλέπω και την στοργήν σου»³⁰. Το άρθρο κλείνει με ρητορικό στόμφο, ρίχνοντας στην κοινωνία την τελική ευθύνη για το έγκλημα, λίγες ημέρες μόλις πριν την εκτέλεση της ποινής.

Η δεύτερη εφημερίδα που καλύπτει το γεγονός είναι το *Εμπρός*, ένα από τα σημαντικότερα ειδησεογραφικά και πολιτικά φύλλα της Κεφαλονιάς, που πρωτοκυκλοφόρησε μάλιστα στα τέλη Μαΐου του 1887, με εκδότη τον Σ. Σβωρώνο³¹. Η είδηση της άφιξης του πλοίου «Σαλαμινία» αναγγέλλεται στα «ψιλιά» της εφημερίδας λίγες μέρες πριν την εκτέλεση, χωρίς να κατονομάζεται ο δράστης³². Η εφημερίδα ασχολείται εκτενέστερα με το γεγονός στο φύλλο που κυκλοφορεί στις 27 Ιουνίου, τέσσερις μέρες δηλαδή μετά την πραγματοποίηση της καρατόμησης³³, ανάμεσα στα προεκλογικά άρθρα και τις σχετικές λεκτικές και βίαιες αντεγκλήσεις που ελάμβαναν χώρα σε όλες σχεδόν τις περιοχές της Κεφαλονιάς και οι οποίες μονοπωλούν την υπόλοιπη ύλη της.

Λεπτομέρειες της περιγραφής της εκτέλεσης δεν υπάρχουν πολλές σε αυτό το κείμενο – παρά μόνον ελάχιστες στο μικρό δημοσίευμα που φιλοξενείται στη στήλη «Διάφορα», δηλ. στα επονομαζόμενα «ψιλιά», στην τελευταία σελίδα του ίδιου φύλλου. Εύλογη είναι η απουσία λεπτομερειών για ένα γεγονός το οποίο η τοπική κοινωνία γνώριζε καλά – πολλοί αναγνώστες της εφημερίδας είχαν παρακολουθήσει την εκτέλεση διά ζώσης, επομένως δεν είχαν ανάγκη να διαβάσουν την περιγραφή, ενώ και οι υπόλοιποι προφανώς θα είχαν πληροφορηθεί επαρκώς όσα είχαν συμβεί στη διάρκεια της εκτέλεσης από προφορικές συζητήσεις. Ο ρόλος της εφημερίδας εδώ λοιπόν δεν είναι να ενημερώσει για ένα γεγονός το οποίο γνωρίζουν όλοι, αλλά κυρίως να σχολιάσει. Ο F...

30. Junius, «Σκέψεις και δάκρυα», *Ο Πολίτης*, έτος Α', αρ. 31, 21 Ιουν. 1887, σ. 1-2.

31. Το πρώτο φύλλο της εφημερίδας σώζεται ακέφαλο στην Κοργιαλένιο Βιβλιοθήκη. Ωστόσο η εβδομαδιαία συχνότητα της εφημερίδας και το γεγονός ότι το δεύτερο φύλλο κυκλοφόρησε στις 6 Ιουν. 1887, προσδιορίζει την ημερομηνία κυκλοφορίας του πρώτου φύλλου στην 30 Μαΐου 1887.

32. «Όσον ούπω αφικνείται ενταύθα το πολεμικόν «Σαλαμινία», κομίζον την λαιμητόμον, προς εκτέλεσιν θανατικών αποφάσεων». *Εμπρός*, αρ 3, 13 Ιουν. 1887, σ. 4.

33. «Κοινωνία και Δήμιος», *Εμπρός*, αρ. 5, 27 Ιουν. 1887, σ. 2-3. Το άρθρο υπογράφεται με το ψευδώνυμο F... Στο ίδιο φύλλο της εφημερίδας (στήλη «Διάφορα», σ. 4), αναφέρονται μερικές επιπλέον λεπτομέρειες της εκτέλεσης με ενδεχόμενο ενδιαφέρον για το κοινό. Τονίζεται το θάρρος του Κουνάδη, το γεγονός ότι ακολούθησε τον ιερέα μέχρι την τελευταία στιγμή, ότι ζήτησε τη συγχώρεση του πλήθους καθώς η πράξη του έγινε «χάριν φιλοτιμίας», ενώ επικρίνεται η στάση του δημίου Λάμπρου, ο οποίος επέδειξε προκλητική συμπεριφορά απέναντι στο πλήθος, καθώς «επεδεικνύετο δίκην ήρωος προς τον λαόν», προκαλώντας την οργή του πλήθους («[...]αηδιάσας [σ.σ. ο λαός] εκ της συμπεριφοράς του, ήρχισεν λιθοβολών κατ' αυτού, και ολίγου δειν ημπόδιζε την εκτέλεσιν, αν μη η φρουρά παρενέβαινεν»).

ανώνυμος, κατά την προσφιλή συνήθεια των Κεφαλλήνων δημοσιογράφων δίνει με αφορμή την εκτέλεση όχι μια δημοσιογραφική περιγραφή αλλά ένα φορτισμένο ιδεολογικά με τα κηρύγματα του Ευρωπαϊκού Διαφωτισμού δοκίμιο πάνω στην αναγκαιότητα της θανατικής ποινής και τη λειτουργία της σε επίπεδο αντεγκληματικής πολιτικής στην τοπική κοινωνία της Κεφαλονιάς.

Το κείμενο του ανώνυμου Κεφαλονίτη σχολιογράφου επισημαίνει ότι ενώ οι στοχαστές του Διαφωτισμού αλλά και οι ποινολόγοι έχουν ήδη αποφανθεί εναντίον της επιβολής της θανατικής ποινής, οι απανταχού κυβερνώντες εξακολουθούν να την εκτελούν. Είναι πιθανόν ο συντάκτης του κειμένου να είναι νομικός, στον βαθμό που γνωρίζει τις εξελίξεις γύρω από τις θεωρίες περί εγκλημάτων και ποινών της εποχής του – το βέβαιο είναι ότι διαπιστώνεται η αντινομία που υφίσταται ανάμεσα στην επιστημονική προσέγγιση της ποινής και την διαχείρισή της από την κρατική εξουσία³⁴. Αναζητώντας την αιτία για την εμμονή αυτή της εξουσίας στην εκτέλεση των θανατικών ποινών μνημονεύει την «εκδίκηση της κοινωνίας». Θεωρεί δηλαδή ότι η εξουσία μεταχειρίζεται τη θανατική ποινή όχι τόσο ως εγκληματοπροληπτική πρακτική όσο ως τιμωρία της κοινωνίας απέναντι στο μέλος της που διέρρηξε την οργανική λειτουργία της. Μια τέτοια κοινωνία όμως που εκδικείται ένα ον αδύναμο να αντισταθεί είναι «θρασύδειλος» – και ένα «ηθικόν ον» όπως η κοινωνία «δεν δύναται να ήναι θρασύδειλος». Στην πραγματικότητα, υποστηρίζει ο F..., η κοινωνία με αυτό το απάνθρωπο μέσο επιχειρεί να συγκαλύψει τη συνενοχή της για το αποτρόπαιο έγκλημα που έχει διαπραχθεί.

Και εδώ αποκαλύπτεται η επίδραση των ιδεών του Διαφωτισμού στον αρθρογράφο: «Βεβαίως εξετάζων τις το έγκλημα όπου αν τούτο εγείρει κεφαλήν, ευρίσκει ως κυρίαν αυτού τροφήν την αμάθειαν, και μάλιστα εις τούτο η κοινωνία ηδύνατο να θεωρηθή συνένοχος του εγκλήματος, ως μη χορηγούσα ικανήν προς άπαντα αυτής τα μέλη, ανατροφήν»³⁵. Αυτό, ωστόσο, δεν αφαιρεί κατά τον συντάκτη του άρθρου, το δικαίωμα από την πολιτεία να προστατεύει τα αδύναμα μέλη της έστω και «διά του τρόμου» – αυτή, ωστόσο η εγκληματοπροληπτική διάσταση των θανατικών εκτελέσεων φαίνεται, κατά τον ίδιο, ότι δεν έχει αποδώσει καρπούς. Παρά το γεγονός ότι λαιμητόμος είχε να εμφανιστεί στη χώρα 27 χρόνια, τα εγκλήματα αίματος δεν έλειψαν, και οι θανατικές καταδίκες ξεπερνούν τις είκοσι. Η παρουσία της λαιμητόμου είναι μάλλον ένα αναγκαίο κακό, το οποίο «δεν προσθέτει βαρβαρότητα εις την

34. «Οι μεγάλοι ποινολόγοι απεφάναντο ήδη, κάτω ο δήμιος λέγουσι, και όμως ουδείς των κυβερνώντων υπήκουσεν εις το παράγγελμα τούτο, και πανταχού σχεδόν ο δήμιος εξακολουθεί απροσκόπτως το έργον του». «Κοινωνία και Δήμιος», *Εμπρός*, αρ. 5, 27 Ιουν. 1887, σ. 2.

35. «Κοινωνία και Δήμιος», *Εμπρός*, αρ. 5, 27 Ιουν. 1887, σ. 2.

αγρίαν κατάστασιν, εν η ευρίσκεται η κοινωνία μας, τα πλεονάζοντα εγκλήματα αντικαθιστώσι εκατονταπλασίως την λαιμητόμον»³⁶.

Ο Κουνάδης λοιπόν είναι θύμα της αμάθειάς του – αλλά και η μητέρα του που τον εξώθησε να τελέσει το στυγερό έγκλημα είναι και εκείνη θύμα της δικής της αμάθειας. Η αγριότητά της είναι προϊόν της αμάθειάς της. Η αμάθεια οδήγησε δηλαδή στην πράξη που συντάραξε την τοπική κοινωνία: την αφαίρεση μιας ζωής αλλά και την παράδοση της άτυχης συζύγου του Κουνάδη στις φλόγες, ενόσω ακόμα ζούσε, όπως αποκαλύπτει το δημοσίευμα, προκειμένου ο θάνατός της να θεωρηθεί δυστύχημα.

Ο συντάκτης του άρθρου θεωρεί ειδικότερη την εικόνα της ζωντανής ακόμη γυναίκας να παραδίδεται στις φλόγες από εκείνη του κομμένου κεφαλιού του Κουνάδη – μέσα από αυτόν τον συμβολισμό επιχειρεί να διατυπώσει το κατά την άποψή του καιρίο σημείο στο οποίο πρέπει να χτυπηθεί το έγκλημα: «[...] οφειλωμεν να κτυπήσωμεν το έγκλημα εν τη φωλεά του. Το σκότος και η αμάθεια εισίν οι τροφοί του εγκλήματος, τα φώτα και η μόρφωσις ήθελε διασκεδάσωσι ταύτα και μας προικίσωσι δι' ηθών ηπιωτέρων και ευγενεστέρων, ας μη παραπονούμεθα λοιπόν κατά του δημίου και της λαιμητόμου, αλλά κατά της ανάγκης τούτων αναλογιζόμενοι δε τας αιματηράς τούτας σκηνάς ας προσπαθήσωμεν να αποδιώξωμεν αφ' ημών την αποτρόπαιον όψιν των διά της παιδείας και της μορφώσεως»³⁷. Η παιδεία αναδεικνύεται ως κυρίαρχο όργανο της αντεγκληματικής πολιτικής προκειμένου να χτυπηθεί το κακό στη ρίζα του. Αποδίδονται μάλιστα ευθύνες γι' αυτή την έλλειψη παιδείας τόσο στην πολιτεία όσο και στον κλήρο – όσο αυτοί δεν κάνουν το καθήκον τους τόσο η δικαιοσύνη θα χρησιμοποιεί ως όργανο για την απόδοσή της το αιματοβαμμένο χέρι του δήμιου. Η κατακλείδα του άρθρου είναι κι αυτή χαρακτηριστική για το ιδεολογικό του στίγμα: «Δότε λοιπόν, δότε προς θεού, ηθικόν τροφήν τω λαώ, ίνα μη βλέπωμεν τα τέκνα του συρόμενα εις τον ατιμώτερον θάνατον. Η τελεσφορωτέρα διαμαρτυρία κατά του δημίου είναι η μόρφωσις».

4. Η διαφορετική ματιά των μέσων και η εκτέλεση ως δημόσιο θέαμα

Η συγκριτική επισκόπηση της κάλυψης του γεγονότος από την αθηναϊκή εφημερίδα και τον τοπικό τύπο μας αποκαλύπτει ενδιαφέρουσες πτυχές και αποχρώσεις της πραγματικότητας των μέσων ενημέρωσης κατά την εποχή εκείνη. Η Καθημερινή ακολουθεί την τακτική που έχει καθιερώσει από την

36. «Κοινωνία και Δήμιος», *Εμπρός*, αρ. 5, 27 Ιουν. 1887, σ. 3.

37. «Κοινωνία και Δήμιος», *Εμπρός*, αρ. 5, 27 Ιουν. 1887, σ. 3.

αρχή της σειράς των εκτελέσεων: Λεπτομερής περιγραφή που απευθύνεται σε κοινό απομακρυσμένο από τον τόπο του εγκλήματος, αλλά εξοικειωμένο (γι' αυτό άλλωστε επιδεικνύει και ιδιαίτερο ενδιαφέρον για κάπως πιο «πικάντικες» και ταυτόχρονα «αιμοβόρες» λεπτομέρειες της υπόθεσης). Η περιγραφή δίνεται από ανταποκριτή της εφημερίδας στο νησί, ο οποίος φαίνεται από το κείμενο ότι είναι «ντόπιος», καθώς γνωρίζει πολλές λεπτομέρειες της υπόθεσης και επιπλέον είναι αρκετά έμπειρος ώστε να μεταφέρει στον αναγνώστη της Αθήνας τα γεγονότα και τις περιγραφές με πλήρη συναίσθηση ότι ο αναγνώστης εκείνος ενδέχεται να μη γνωρίζει το παραμικρό για την υπόθεση, αλλά και για την Κεφαλονιά. Η παράδοση της ανωνυμογραφίας που συνεχίζεται κραταιά ακόμη και στις αθηναϊκές εφημερίδες εκείνη τη δεκαετία δεν μας δίνει την ευκαιρία να ταυτίσουμε το πρόσωπο του ανταποκριτή. Ο ίδιος ο Μπάμπης Άννινος μάλλον δεν έφτασε ως την Κεφαλονιά για να κάνει «ρεπορτάζ». Θα μπορούσε κάποιος να πιθανολογήσει ότι ο συντάκτης είναι ο στενότερος φίλος του Άννινου στην Κεφαλονιά, με τον οποίο είχε αποδεδειγμένα διατηρήσει επαφές και αφότου οριστικά εγκαταστάθηκε στην Αθήνα. Το μόνο τέτοιο πρόσωπο στην Κεφαλονιά είναι ο Ηλίας Τσιτσέλης, με τον οποίο ο Άννινος συνδέεται με παιδική φιλία, και είναι δεδομένο ότι διατηρούν και προσωπική επαφή, συνεργασία και αλληλογραφία πολλά χρόνια μετά το γεγονός αυτό³⁸. Πέρα απ' αυτή την απλή και ανεπιβεβαίωτη εικασία δεν διαθέτουμε κανένα άλλο στοιχείο για τον πιθανό ανταποκριτή της *Καθημερινής* που μεταφέρει τα γεγονότα από το Αργοστόλι.

Είναι, επιπλέον, χαρακτηριστική η επιμονή της εφημερίδας σε λεπτομέρειες της εκτέλεσης που ασφαλώς έχουν ενδιαφέρον για τον Αθηναίο αναγνώστη, χωρίς να λείπουν, όπως είδαμε, αν και σε περιορισμένη έκταση, οι αξιολογικές κρίσεις, το σχόλιο του ανταποκριτή για το γεγονός.

Είναι όμως σαφές ότι υπάρχει διαφορετικός προσανατολισμός και διαφορετική οπτική αν συγκρίνει κανείς το «αθηναϊκό» δημοσίευμα με εκείνα των δύο τοπικών εφημερίδων. Στις τελευταίες το βάρος πέφτει στο σχόλιο και όχι στην περιγραφή των γεγονότων, στα οποία δεν δίνεται ιδιαίτερη βαρύτητα. Είναι άλλωστε γνωστά στην τοπική κοινωνία, και δεν θα προσέθετε τίποτα η αναδρομή σε αυτά ή στην περιγραφή της εκτέλεσης (στο δημοσίευμα του *Εμπρός* τουλάχιστον που χρονολογείται μετά το γεγονός). Ο στοχασμός πάνω στην αναγκαιότητα ή τη ματαιότητα της θανατικής ποινής, αλλά και την ευθύνη του κοινωνικού συνόλου, σε συνδυασμό με την ανάδειξη της πρόληψης του

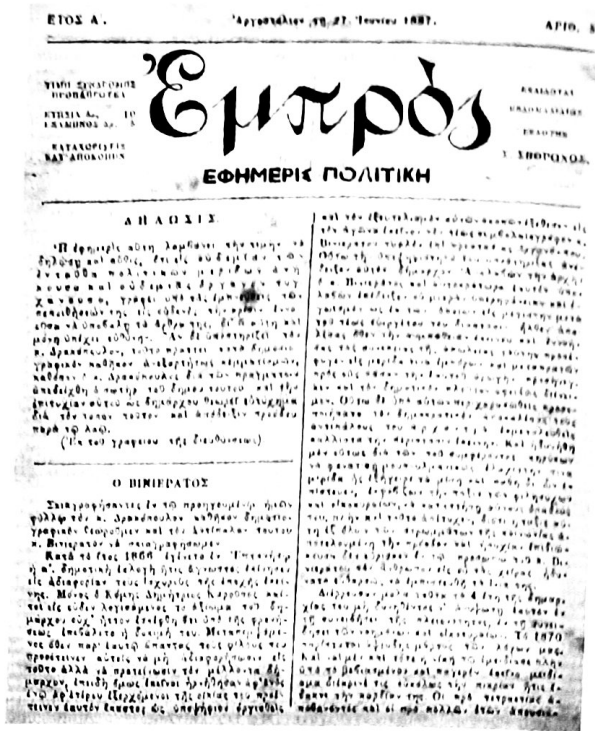
38. Βλ. σχετικά ΓΕΩΡΓΙΟΣ Ν. ΜΟΣΧΟΠΟΥΛΟΣ, «Δύο επιστολές του Μπάμπη Άννινου στον Ηλία Τσιτσέλη (1900, 1902)» στον τόμο *Ευκαρπίας έπαινος: Αφιέρωμα στον Παναγιώτη Μαστροδημήτρη*, Αθήνα: Πορεία, 2007, σσ. 609-619.

εγκλήματος μέσω της παιδείας του συνόλου του πληθυσμού, όλα απόηχοι της έντονης επίδρασης του Διαφωτισμού, διαπνέουν και τα δύο δημοσιεύματα, αν και σε εκείνο του *Εμπρός* φαίνεται ότι η συλλογιστική είναι πιο αποκρυσταλλωμένη και στέρεα δομημένη σε σχέση με το περισσότερο ρητορικό κείμενο του *Πολίτη*.

Η συμπάθεια προς το πρόσωπο του εκτελεσθέντος, που εκπηγάζει κυρίως από την «θυματοποίησή» του (με αποδιοπομπαίο τράγο τη μητέρα του, στην οποία όμως επίσης το *Εμπρός* αναγνωρίζει το ελαφρυντικό της αμάθειας) είναι επίσης λιγότερο ή περισσότερο έκδηλη και στα τρία δημοσιεύματα. Η αξιοπρεπής στάση του κατά την εκτέλεση, αλλά, καθώς φαίνεται, και κατά την παραμονή του στις φυλακές, φαίνεται ότι έχει στρέψει την κοινή γνώμη υπέρ του – η κακή συμπεριφορά των δημίων αλλά και η ενθύμηση παλαιών «οικείων κακών» από το κεφαλληνιακό κοινό (της βαναυσότητας και των κατασταλτικών μέσων της αγγλικής Προστασίας) ίσως είναι οι παράγοντες που πυροδοτούν τα επεισόδια, στα οποία το *Εμπρός* δεν δίνει την έκταση με την οποία τα καλύπτει η αθηναϊκή *Καθημερινή*.

Οι ανώνυμοι συντάκτες των δύο «κεφαλληνιακών» άρθρων, συνεχιστές και εκείνοι της παράδοσης ανωνυμογραφίας στα Επτάνησα, σε μια εποχή βέβαια που αυτή αίρεται σταδιακά και αρχίζουν να εμφανίζονται επώνυμες γραφίδες, δεν κατέστη δυνατό να ταυτιστούν.

Αυτή η ιδιότυπη «υπεράσπιση» του Κουνάδη από τους κατοίκους του Αργοστολίου βέβαια δεν αναιρεί την λειτουργία της θανατικής εκτέλεσης ως δημοσίου θεάματος, ως μιας μακάβριας «παράστασης» με όλα τα στοιχεία που επιφέρουν συναισθηματική φόρτιση στο κοινό (την γνωστή στο κοινό τραγική ιστορία, το γνωστό στο κοινό πρόσωπο του κεντρικού ήρωα, την αλαζονεία του δήμιου), αλλά, κυρίως, με «από μηχανής θεό» την ίδια τη φοβερή μηχανή, τη λαιμητόμο, που θα δώσει την αιματηρή λύση στο δράμα, λύση, και όχι τέλος, γιατί στην προκειμένη περίπτωση το τέλος θα το δώσουν οι ίδιοι οι Αργοστολιώτες. Το αίμα προσελκύει πάντα το κοινό – κι αυτή η ιστορία είχε αίμα προτού να ανεβεί στη «σκηνή» του ικρίωματος ο Κουνάδης. Κάποιοι πήγαν από περιέργεια, κάποιοι από αγανάκτηση, κάποιοι για να δουν αίμα. Και, όπως είδαμε, η θέα του αίματος και του θανάτου τελικά αποδείχτηκε ο μεγάλος νικητής όταν κατασίγασε η λαϊκή οργή και έληξαν τα επεισόδια. Το μαχαίρι έκοψε σε λάθος σημείο τον λαιμό του Κουνάδη, κάποιοι τραυματίστηκαν και ποδοπατήθηκαν, στην κακιά πεθερά χαρίστηκε η ζωή – δικαιοσύνη δεν αποδόθηκε, δηλαδή, εν τέλει. Ωστόσο, μόλις ολοκληρώθηκε η εκτέλεση, και ο κόσμος έφυγε, το τέλος το έδωσαν εκείνοι οι (λίγοι άραγε;) που πήγαν κοντά στο ικρίωμα για να δουν με τα ίδια τους τα μάτια το ακέφαλο σώμα και το κομμένο (έστω άτσαλα) κεφάλι...

Εικ. 3: Πρωτοσέλιδο της κεφαλληνιακής εφημερίδας Εμπρός (αρ. 5, 27 Ιουν. 1887). Στο φ. αυτό δημοσιεύεται εκτεταμένο άρθρο για την εκτέλεση, είναι όμως χαρακτηριστικό ότι απουσιάζει από το πρωτοσέλιδο – Κοργιαλένειος Βιβλιοθήκη Αργοστολίου.

Εικ. 4: Πρωτοσέλιδο της αθηναϊκής Καθημερινής της 25ης Ιουνίου 1887, όπου αναφέρεται η καρατόμηση του Κουνάδη – Βιβλιοθήκη της Βουλής των Ελλήνων.